

De impact van oorlogservaringen van ouders op de psychische gezondheid van hun kinderen

Patricia Dashorst
psychiater, systeemtherapeut

Introductie

Opdringende 'herinneringen' aan niet-zelf-meegemaakte gebeurtenissen bij kinderen van WOII overlevenden

Samenwerking RUG en ARQ

Patricia Dashorst

Prof. dr. Trudy Mooren

Prof. dr. Rolf J. Kleber

Prof. dr. Rafaële J. C. Huntjes

Prof. dr. Peter J. de Jong

De impact van oorlog op kinderen van overlevenden

SIGMUND PETER DE WIT

Naoorlogse generatie

- Na de oorlog geboren kinderen van ouders die de Tweede Wereldoorlog 1940 - 1945 overleefden
- Duitse en Japanse bezetting in Europa en in zuidoost Azië (voormalig Nederlands Indië)
- Kinderen van ouders die de ontberingen van de Duitse bezetting in Europa of de Japanse bezetting in voormalig Nederlands Indië meemaakten.
- Concentratie- en interneringskampen, vervolgd, verzet, politieke gevangenen, dwangarbeid, militair, burgeroorlogsgetroffene, honger, ziekte onderduik, vlucht .....enz.

Wat is het effect op de overlevenden = ouders

- ziek door de oorlog (PTSS, depressie, angsten, fysiek)
- veel verloren (dierbaren, bezittingen)
- zelf ondervonden of getuigen geweest van extreem geweld
- Basic assumptions zijn beschadigd
  - pas op voor gevaar, het zit overal
  - niemand is te vertrouwen
  - niets is meer voorspelbaar
  - val niet op
  - niet afhankelijk van anderen zijn

Onderzoek door de jaren heen

- Primair aandacht voor de direct getroffen en/overlevenden
- Jaren 80 aandacht voor na WO II geboren kinderen
- Jaren 90 klinische groep heeft klachten algemene bevolking niet
- Laatste jaren weer meer aandacht voor intergenerationele gevolgen

De oorlog is voorbij!

Intergenerationele gevolgen van WOII

Geen 'naoorlogse generatie syndroom' (Van IJzendoorn 2003; Kellerman 2001)

Wel opgroeien in een gezin met een oorlogscontext en met ouders die ziek zijn door de oorlog

Ouders met ernstige psychiatrische problemen zoals psychose, depressie en PTSS meer algemene emotionele en ontwikkelingsproblemen

Intergenerationale gevolgen Holocaust (Dashorst et al.,2019)

Review 23 studies 2000 –2018

Meeste onderzoek bij kinderen van Holocaust overlevenden

Interactie kenmerken ouder en kind

OUDER

- Mentale gezondheid ouders
- Ervaren hechting en ouderschap
- Gender ouder
- 1 of 2 ouders overlevenden

KIND

- Gevoeliger voor actuele stress
- Psychobiologische veranderingen
epigenetisch en cortisol metabolisme

Intrusies over een oorlog die je niet meemaakte

- Wat zijn intrusies
- Theorie
- Onderzoek

Definitie intrusies zoals in de vragenlijst omschreven

Een intrusie is een beeld en/of gedachte die plotseling en onvrijwillig in het bewustzijn komt, terwijl u bezig bent met andere dagelijkse bezigheden. Het beeld of de gedachte komt dus spontaan in u op, u hoeft daar niets voor te doen. Voor de intrusies geldt dat ze plotseling en onvrijwillig in het bewustzijn opkomen, dat het beeld of de gedachte zich als het ware aan u opdringen. Het gaat dus niet om herinneringen waar u zelf vrijwillig en actief aan terugdenkt. Intrusies kunnen worden uitgelokt door iets uit de omgeving, bijvoorbeeld door iets wat u ziet of leest.

Intrusies

Iedereen kent ze! Een gedachte die je niet uit je hoofd kan zetten

Voorstellingen of gedachten, vaak visueel, van een gebeurtenis zonder sensorische input, zonder intentie bij iemand die wakker is

Symptoom van psychiatrische beelden depressie, angststoornissen, OCD, PTSD

Intrusies

- Kern symptoom van PTSS
- Refereert aan een direct (zelf-)meegemaakte traumatische gebeurtenis = directe intrusie
- Refereert aan een indirect (niet-zelf-)meegemaakte traumatische gebeurtenis = indirecte intrusie

Theoretische modellen voor intrusies

- Special mechanisms view
  - Theoretische modellen context PTSD, specifieke trauma geheugen processen
  - Ervaring met sensorische input beïnvloed door peritraumatische zaken
  - Retrieval associatief, onbedoeld, triggers
    - levendige herbeleving in hier en nu
- Basic mechanisms view
  - Mnemonisch model gebaseerd op algemene geheugen processen interactief process, beïnvloed door verschillende factoren waaronder persoonlijkheidskenmerken
  - Dit model kan ook intrusies bij PTSD verklaren en dat een herinnering geen exacte replicatie van de gebeurtenis is.

Onderzoek intrusies

- Onderzoeksvraag
  - Komen indirecte intrusies voor?
  - Kenmerken direct en indirect
  - Wie krijgt ze?
- Bevindingen en Conclusies
- Toekomst

Het onderzoek

NOG 98 patiënten van ARQ Centrum '45 en Sinai Centrum

- Vragenlijsten
- LEC (Life Events Checklist)
  - Offspring intrusive memory instrument (AMQ)
  - PSS-SR (PTSD Symptom Scale Self-Report)
  - DES (Dissociative Experiences Scale)
  - CEQ (Creative Experiences Questionnaire)
  - VVIQ-2 (Vividness of Visual Imagery Questionnaire – 2)
  - AIM (affect Intensity Measure)
  - BSI (Brief Symptom Inventory)
  - ACS (Attentional Control Scale)

Gerapporteerde intrusies

	Wel indirect intrusies <i>n</i>	Geen indirect intrusies <i>n</i>	Total <i>n</i>
Wel direct intrusies <i>n</i>	37	20	57
Geen direct intrusies <i>n</i>	11	30	41
Totaal <i>n</i>	48	50	98

Overlap indirecte en directe intrusies

- 40% beide intrusies
- 30% geen van beide intrusies maar
- 11% rapporteerde alleen indirecte en
- 20% alleen directe intrusies

Opvallende kenmerken indirecte en directe intrusies

- Intrusies over WWII komen voor (50%)
- Geen significant verschil in frequentie en kenmerken tussen intrusies van eigen en WWII ervaringen

behalve:

- indirecte minder negatief geladen ervaren; meer ervaren als geconstrueerd, bedacht; worst case scenario
- direct meer negatief geladen; ervaren zoals het werkelijk was; warning signal

Persoonskenmerken indirecte intrusies

- $n = 98$ 49% rapporteerde indirecte intrusies
- **Gender**, leeftijd en opleiding geen verschil met en zonder indirecte intrusies
- Hogere scores DES, **CEQ**, BSI angst, PSS-SR vermijding en arousal indirecte intrusies

Persoonskenmerken directe intrusies

- $n = 89$ self-experienced events 64% directe intrusies
- **Meer vrouwen dan mannen**, geen verschil leeftijd en opleiding met en zonder directe intrusies
- Hogere scores DES, AIM, BSI **depressie** en angst, PSS-SR vermijding en arousal directe intrusies

indirecte intrusies versus directe intrusies

- Indirecte intrusies hogere score
  - Trait dissociation
  - Fantasy proneness
  - Actuele psychopathologie (angst, vermijding, arousal)
- Directe intrusies hogere score
  - Vrouw
  - Trait dissociation
  - Actuele psychopathologie (depressie, angst, vermijding, arousal)
  - Affect intensity

Inhoud van indirecte intrusies

Wreedheid

- Oorlog (kamp, vlucht, onderduik, bombardement, inval, deportatie, verzet)
- Confrontatie met de dood
- Geweld (fysiek, emotioneel, straf, marteling)
- Ontbering (ziek, honger)
- Gescheiden van geliefden/naasten

Zintuigen

- visus

Emoties

- Angst, paniek
- Kwetsbaarheid

Perspectief

- 1^e persoon
- 3^e persoon

Conclusies

INTRUSIES VRAAG ERNAAR

- Indirecte intrusies komen vaker voor dan verwacht
- Overeenkomsten met directe intrusies van eigen ervaringen
- Het zijn geen herinnering van iets dat iemand zelf meemaakte
- Het zijn wel voorstellingen, beelden die beangstigend zijn
- Mannen en vrouwen geen verschil
- Fantasy proneness speelt een rol
- Kinderen kunnen last hebben van de oorlog van hun ouders

DANK VOOR UW AANDACHT

SIGMUND PETER DE WIT

